

e-ISSN: 2148-0494

dergiabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), Güz 2016, Cilt:4, Sayı:8, 4:124-127

Kur'ân'a Yönelik Bazı Şüpheler ve Cevapları (Menâhilu'l-İrfân Örneğinde)

Sedat SAĞDIÇ

Rağbet Yayınları, İstanbul, 2016, 120 sayfa

Hayati SAKALLIOĞLU*

AİBÜ İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Bölümü Öğretim Görevlisi Sedat Sağdıç tarafından kaleme alınan bu eser, müellifin Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2011 yılında tamamladığı Yüksek Lisans çalışmasının gözden geçirilerek kitap olarak basılmış şeklidir. Çalışma giriş, iki ana bölüm ve sonuç kısmından müteşekkildir.

Giriş kısmında çalışmanın konusu, önemi, kapsamı ve metoduna yer verilmiş olup akabinde Zürcânî'nin hayatından ana hatlarıyla bahsedilmiştir. Araştırmanın konusu ve öneminden bahsederken müellif şu hususlara vurgu yapmıştır: İçinde şüphe barındırmayan K. Kerîm'in bu özelliği, İslami kültürde tek bir harfi değişmeden günümüze kadar geldiği anlayışıyla vücut bulmuştur. Geçmişten günümüze Kur'ân'la ilgili ortaya atılan birçok iddia söz konusudur. Bu iddiaların büyük bir kısmı İslam ve müslümanlara karşı olan önyargı ve düşmanlıktan kaynaklanmakta olup Kur'ân'ı karalamak, gözden düşürmek ve müslümanların Kur'ân'la ilişkisini iyice zayıflatmak için oryantalistlerce, bir kısmı objektif bir bakışla ve ilmi gerekçelerle, bir kısmı da bizim kaynaklarımızda mevcut olup Kur'ân metnine halel getirmesi muhtemel rivayetlerden hareketle gündeme getirilmiştir(s. 13-14).

Araştırmanın kapsamı, Zürcânî'nin Menâhilu'l-İrfân isimli eserinde Kur'ân'la ilgili ileri sürülen şüphelere verdiği cevaplarla sınırlı olup onun eksik bıraktığı noktalar müellif tarafından başka kaynaklardan istifade edilerek takviye edilmeye çalışılmıştır. Müellif şüpheleri aktarırken büyük oranda Zürcânî'nin Menâhil'deki sıralamasına riayet etmekte, bazı yerlerde konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla kısmi değişiklikler yapmaktadır. Şüpheler ele alınırken önce şüpheyi zikretmekte, akabinde Zürcânî'nin verdiği cevapları tek tek aktarmakta, daha sonra değerlendirme yapmaktadır(s. 14-15).

* Öğr. Gör., AİBÜ İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı, hayatisakallioğlu@ibu.edu.tr

Giriş kısmında Zürkânî'nin hayatı hakkında da kısa malumat vermektedir. Buna göre Muhammed Abdülazîm Zürkânî, doğum yılı tam olarak tespit edilemese de Mısır'ın batısındaki Sante şehrine bağlı Menûfiye'nin bir köyü olan Zürkân'da 1893 yılında dünyaya gelmiş, 10 Aralık 1948'de Kahire'de vefat etmiştir.

Zürkânî'nin, Seyyid olarak anılan aile fertlerinin Hz. Peygamber'in soyundan geldiği, küçük yaşta hafızlığını ikmal ettiği, 1925'te Ezher'den mezun olup farklı fakültelerde hocalık yaptıktan sonra 1939 yılında Usûlüddin Fakültesi'ne geçerek Ulûmu'l-Kur'ân ve Ulûmu'l-Hadîs dersleri verdiği, konuları genişçe ele alışı, güzel üslubu, tercihte bulunması ve konu sonlarında şüphelere cevap vermesi gibi özellikleriyle ön plana çıkan ve Ulûmu'l-Kur'ân konusunda yazılmış kaynak kitaplardan biri kabul edilen Menâhilu'l-İrfân isimli eseri kaleme aldığı ifade edilmektedir(s. 15-16). Giriş kısmında ayrıca Kur'ân'la ilgili şüpheler hakkındaki Arapça ve Türkçe literatürü tanıtan müellif ilgili literatürü, konuyla doğrudan ilgili olan (13 kitap) ve olmayan kitaplar (19 kitap), konuyla ilgili tezler (11 tez) ve konuyla ilgili makaleler (20 makale) başlıkları altında ele almakta ve çalışmanın bu literatür içerisindeki yerine de değinmektedir. Ayrıca O, Zürkânî'nin Menâhil'ini seçme gerekçesi olarak kitabın akıcı ve güzel bir üsluba sahip olmasını, konu sonlarında mevcut şüpheleri sıralayarak bu şüphelere cevap vermesini, Türkiye'de daha çok tanınmasını, ilahiyat fakültelerinin lisans ve lisansüstü programlarında ders kitabı olarak okutulmasını göstermektedir(s. 15-26).

Birinci bölümde vahyin kaynağı ile ilgili şüpheler; 1-Kur'ân'ın Kaynağı, 2-Kur'ân'ın İ'câzı, 3-Mekkî ve Medenî başlıkları altında ele alınmaktadır. Kur'ân'ın kaynağı ile ilgili şüpheler kendi içerisinde Kur'ân'ın nüzülü ve yedi harf üzere inmesi alt başlıklarıyla iki ayrı bölümde incelenmektedir. Kur'ân'ın nüzülü hakkındaki şüpheler yedi madde olarak ele alınmakta, Zürkânî'nin şüphelere verdiği cevaplar zikredildikten sonra müellif kendi değerlendirmesini zikretmektedir. Bu başlık altında; Hz. Peygamber'in Kur'ân adına ne söylediye Bahîrâ'dan ya da Varaka b. Nevfel'den öğrendiği, sara hastası olması nedeniyle vahiy diye söylediklerinin bu hastalığın yansıması olduğu, vahyi kendiliğinden uydurduğu, vahiy mümkün olsaydı Allah'ın (cc) kullarından seçtikleri aracılığıyla değil insanların hepsine vahyedeceği şüphelerine değinilmektedir. Ayrıca, parça parça inen vahiy metinleri Kur'ân'da tertipsiz ve düzensiz şekilde nakledildiği için vahyin Allah'tan (cc) gelişinin zayıf olduğu ile Kur'ân'ın i'câzının O'nun Allah kelamı olduğuna delâlet etmeyeceği, bilakis Hz. Muhammed'in sözü olduğu şüpheleri ele alınmakta, önce Zürkânî'nin cevaplarına daha sonra da müellifin değerlendirmelerine yer verilmekte(s. 29-42), kitabın sonuna kadar durum bu minval üzere devam etmektedir.

Kur'ân'ın yedi harf üzere inmesi hakkındaki şüpheler dört madde olarak ele alınmakta olup bu başlık altında; Kur'ân'ın yedi harf üzere indiği hakkındaki

hadislerin Kur'ân'daki çelişkiyi ortaya koyduğu, okuyucunun müteradif olan lafızları kullanmasının serbest bırakılması anlamındaki kıraatlerdeki farklılığın, Kur'ân hakkında şüphe doğurduğu konuları ele alınmaktadır. Kur'ân'ın yedi harf üzere inmesinin O'nun sadece Kureyş lehçesi üzerine nazil olduğu kabulüne aykırı olup yedi harfin tek bir lisan üzere olması gereken ümmetin vahdetini ortadan kaldırdığı ile yedi harfin, meşhur yedi kıraatten başka anlamı olmadığı hususları da yine bu başlık altında ele alınmaktadır(s. 43-48).

Kur'ân'ın i'câzı hakkındaki şüpheler on maddede ele alınmakta olup bu başlık altında; mucizelerin durumunun icat edilen şeylerden farklı olmadığı, mucizenin sihir gibi hayali ve aldatıcı olduğu, Kur'ân'ın içerdiği mucizelerin seçkin kişilere verilmiş kabiliyet ve mevhibelerle aynı şeyler olduğu, Yüce Allah'ın (cc) peygamberler eliyle mucize göstermek suretiyle âdetini değiştirmesinin maslahat ve hikmetin gerektirdiği genel nizamdan çıkmak sayılacağı, kendisini görmediğimiz ve işitmediğimiz Yüce Allah'ın (cc) mucizeler ile elçilerini tasdik etmesinin mümkün olmadığı şüpheleri ele alınmaktadır. Vahyin ispatının Kur'ân'ın belâgat incelikleri ve i'câzına dayandırılmayacağı, Kur'ân'ın i'câzının ve beşerin benzerini getirememesinin onun kutsiyetini ve Yüce Allah'tan (cc) olduğunu göstermeyeceği, peygamber sözünün kutsal ve kelimullah olmadığı hususunun Kur'ân için de geçerli olduğu şüpheleri de bu başlık altında incelenmektedir. Ayrıca, Kur'ân'da gaybi haberler olmasının onun kelimullah olduğunu gösteren i'câzı olarak değerlendirilemeyeceği ile Kur'ân'ın ilmi açıdan tam bir teşrî yönünün olmasının O'nun i'câzını göstermeyeceği hususları da burada ele alınmaktadır(s. 49-61).

Mekkî ve Medenî hakkındaki şüpheler altı maddede ele alınmakta olup bu başlık altında; Kur'ân'da birbirinden farklı iki üslubun olduğu, dolayısıyla farklı ortamlardan etkilenen Kur'ân'ın, Yüce Allah'ın (cc) kelamı olmayıp peygamber sözü olduğu, Mekkî ayetler ve surelerin kısa, Medenî'lerin uzun olduğu, bunun sebebinin de Hz. Peygamber'in Mekke'de ümmiler Medine'de ise ilim ve kültür sahibi kişilerle birlikte bulunması olduğu şüpheleri yer almaktadır. Hz. Muhammed'in (as) Kur'ân'ı yaşadığı çevreye göre telif etmesinden mütevellit, Mekkî ayetlerde ahkâm olmadığı halde Medenî ayetlerin ahkâm ayrıntılarıyla dolu olduğu beyan edilmektedir. Ayrıca, Kur'ân'da yer alan yeminlerin içeriğinin bulunulan çevreye göre değiştiği, huruf-u mukattaa'nın Kur'ân'ın Allah kelamı oluşunu ve hidayet yönünü nakzettiği ile Mekkî ayetlerde delil ve burhan olmayıp Medenî ayetlerde çokça olmasının Kur'ân'ı Hz. Muhammed'in (as) yaşadığı ortamdan etkilenerek meydana getirmesinin delili olduğu şüphelerine de burada yer verilmektedir(s. 62-75).

İkinci bölümde; Kur'ân'ın cem'i ve kitaplaştırılması hakkındaki şüpheler; 1-Kur'ân'ın Cem'i ve Tarihi, 2-Kur'ân'ın Yazımı ve Resmi, 3-Kıraat ve Kurrâ başlıkları altında incelenmektedir. Kur'ân'ın cem'i ve tarihi ile ilgili şüpheler altı maddede ele

alınmakta olup birinci şüphede; Kur'ân'ın yazımı ve cem'i esnasında izlenen yolun Kur'ân'da nakisa meydana getirdiği ve O'nun indiği şekliyle elimizde olmadığına delil teşkil ettiği hususu yedi alt madde halinde ele alınmaktadır(s. 80-88). Daha sonra Kur'ân'da noksanlık olduğu gibi fazlalık da olduğu, Gulât-ı Şîa'ya göre Ebubekir, Ömer ve Osman'ın Kur'ân'ı tahrif ederek birçok ayet ve sureye Kur'an'da yer vermedikleri, İbn Mes'ûd'un Zeyd b. Sâbit hakkında söylediği, "*Ben müslümanken o kafir babanın sulbündeydi*" sözünün Kur'ân'ın sıhhatine şüphe getirdiği hususlarına değinilmektedir. Zeyd b. Sâbit'in Kur'ân'ı cem ederken Tevbe Suresi'nin son iki ayetini Ebû Huzeyme'den başkasında bulamaması, istinsah ederken ise Ahzâb Suresi'nden kaybettiği bir ayeti sadece Huzeyme b. Sâbit'te bulmasının Kur'ân'ın tevatüren naklini imkansız kıldığı ile Kur'ân'ın büyük çoğunluğunun yazılı değil, ezber olarak muhafaza edilmesinin birçok problemi beraberinde getirdiği hususları da burada ele alınmaktadır(s. 88-98).

Kur'ân'ın yazımı ve resmi ile ilgili şüpheler on maddede ele alınmakta olup bu başlık altında; Hz. Osman, Saîd b. Cübeyr, İbn Abbâs ve Hz. Âişe'nin bazı sözleri ile Mervân b. Hakem'in Hz. Peygamber'den gelen bir rivayet olmamasına rağmen Fâtiha'daki "mâliki" ifadesini kendiliğinden "meliki" okumasından mütevellit, mushafın güvenilir ve tevkîfi olmadığı hususları ele alınmaktadır(s. 98-109).

Kiraatler ve kurrâ ile ilgili şüpheler beş maddede ele alınmakta olup bu başlık altında; İbn Mes'ûd'un Muavvizeteyn'in Kur'ân'dan oluşunu inkâr ettiği, Kur'ân'ın hepsinin besmele örneğinden hareketle mütevatir oluşunun kesin olmadığı, Kur'ân'ın tamamı mütevatir olsaydı besmelenin Kur'ân'dan olduğunu ya da olmadığını söyleyenler arasında tekfir hadisesi olacağı hususlarına yer verilmektedir. Ayrıca, şer'î delillerden biri olan Sünnet'in, Kur'ân gibi mütevatir olarak kabul edilmediği ile İbn Mes'ûd'un Hz. Osman'ın mushafını uygun görmemesi nedeniyle bu mushafın tevatür yönünün eksik olduğu hususları da burada ele alınmaktadır(s. 110-114).

Sonuç olarak; Kur'ân'ın mevsûkiyetine gölge düşürmek için dillendirilen ciddi-gayr-ı ciddi birçok iddiaya cevap sadedinde, Mısırlı âlim Zürkânî'nin kaleme aldığı Menâhilu'l-İrfân isimli eserden hareketle müellifin ortaya koyduğu bu çalışma, sadece Zürkânî'nin eserinde ortaya koyduğu şüpheleri ve cevapları ele almamakta aynı zamanda kimi yerde bu cevaplara açıklayıcı ilaveler, kimi yerde de ikmal kabilinden önemli eklemeleri içermektedir. Bu bakımdan Kur'ân'ın kaynağı ve mevsûkiyeti hakkında ileri sürülen şüpheleri ve bu şüphelere verilen cevapları derli toplu olarak bir arada ele alan bu eseri, konuyu merak eden herkesin bir mukaddime olarak okuması oldukça faydalı olacaktır.